

Vittnesmål från EU:s gräns

– om Greklands flyktingmottagande
och om Dublinförordningens tillämplighet

Förord

Sverige ska ha en invandringspolitik eftersom människor inte ska vistas här i någon illegal halvtillvaro. Antingen ska man vara här och ha rimlig tillgång till samhällets stöd, eller så ska man inte vara här. En sådan politik anser de allra flesta vara välbetänkt och ansvarig.

Som asyl- och flyktingpolitiken utvecklats så har dock det som skulle förhindras inträffat. Människor avvisas utan stöd i det allmänna rättsmedvetandet, bland annat utifrån överraskande bedömningar av vad som avses med väpnad konflikt i deras hemländer, och även utan att det ens går att verkställa avvisningen av säkerhetsskäl. Det blir allt fler som lever i den där illegala halvtillvaron som skulle undvikas.

Många kommer in i EU över gränserna i sydost. Grekland får många asylsökande. Där behandlas många, enligt vittnesbörden i denna skrift, på sätt som allvarligt kränker den sökandes rättigheter såväl enligt Europakonventionen som enligt konventionen mot tortyr och flyktingkonventionen.

När Sverige nu sänder tillbaka asylsökande till Grekland så sänder man dem till ett land där man kan förvänta sig att de kommer att behandlas på ett sätt som strider mot grundläggande rätt. Sverige är inte alls förpliktigt att sända tillbaka människor till Grekland, som kommit in i EU den vägen. Kan man påvisa att Grekland inte uppfyller kraven som ska ställas så ska undantag göras. Det gör redan flera EU-länder. Men inte Sverige. Det ska vi inte acceptera i en rättsstat!

*Anders Wejryd
ärkebiskop i Svenska kyrkan
vice ordförande i Sveriges Kristna Råd*

Avvisningar av asylsökande till Grekland strider mot folkrätten

Gregor Noll, professor i folkrätt,
Juridiska fakulteten, Lunds universitet

Vad är poängen med Dublinförordningen? Liksom dess ”föregångare”, Dublinkonventionen, har den förorsakat omfattande problem för asylsökande och kan knappast ses som ett instrument som gynnar dem. Historiskt bygger Dublinförordningen på ett avtal mellan EU:s dåvarande medlemsstater, de ville skärpa kontrollen av Unionens gränser mot omvärlden så att inga asylsökande skulle kunna ta sig in och röra sig fritt inom EU. Denna förpliktelse, att kontrollera de yttre gränserna ordentligt, skulle understrykas med en form av sanktion: den stat som inte skötte sin gränskontroll och därför släppte in asylsökande, skulle tvingas ta tillbaka dessa när de gav sig tillkänna och ansökte om asyl i andra medlemsstater.

Egentligen är detta ett mönster som vi känner igen från skadeståndsrätten: den som förorsakar en skada hos någon annan skall stå för konsekvenserna. En stat som förorsakar en asylsökandes inresa till EU måste stå för asylförfarandet och dess konsekvenser: integration av framgångsrika asylsökande och avvisning till hemlandet för sådana sökande som inte har erkänts som skyddsbehövande.

Dublinförordningen ger uttryck för en konflikt mellan medlemsstater i den nordliga delen av EU och medlemsstater som har svårbevakade lands- eller sjögränser. Efter det att jag publicerade den första statistiska analysen, om återsändandet av asylsökande inom EU under Dublinsystemet år 2000, har flera analyser bekräftat att Dublinsystemet snedfördelar ansvaret för att behandla asylansökningar.

Om systemet följs till punkt och pricka är det stater med en yttre sjö- eller landgräns som tvingas återta de flesta asylsökande. Men systemet följs inte till punkt och pricka. Det har länge fun-

nits misstankar om att sydeuropeiska stater inte alltid har registrerat asylsökande som har överskridit deras yttergräns. Därmed blir det omöjligt att spåra tillbaka dessa asylsökande till det land som enligt reglerna bär ansvar för dem. Det är en form av motstånd som faktiskt avlastar överbelastade mottagningssystem i ett par sydeuropeiska stater. Med de asylsökandes legitima intressen i åtanke borde detta motstånd faktiskt välkomnas, det skulle inte förekomma om det inte vore för det byråkratiska krångel som drabbar den asylsökande.

Det finns även en förkastlig form av motstånd mot Dublinförordningen. Den strider mot folkrätt, EU-rätt och många europeers rättsuppfattning. Vittnesmålen som återges på de följande sidorna belägger att Grekland har valt denna form av motstånd. Det är att kränka de asylsökandes rättigheter till den grad att de försöker undvika Grekland som transitland på väg in i EU eller som asylland. Asylsökande är dock människor vars valmöjligheter är starkt begränsade. Dublinsystemet vilar på principen att den asylsökande inte har rätt att välja asylland och bidrar därmed till att omyndigförklara de asylsökande. Dublinförordningen innehåller dock en artikel som tillåter de andra staterna inom systemet att bortse från återsändanderegeln och att pröva den sökandes sak. Denna regel (i förordningens artikel 3.2) minskar risken för kollisioner mellan Dublinsystemet och andra rättsregler.

Det finns situationer där stater inte har något annat val än att göra bruk av undantagsregeln i artikel 3.2. Det är när ett återsändande sannolikt skulle resultera i kränkningar av den sökandes rättigheter enligt Europakonventionen, Konventionen mot tortyr eller Flyktingkonventionen.

Att överföra asylsökande till ett land där deras rättigheter kränks på ett förutsägbart sätt, strider nämligen mot de nämnda konventionerna. Europadomstolen har förklarat sig beredd att granska och fälla stater som skickar personer till en stat som kränker asylsökandes rättigheter..

Grekland är en sådan stat. Vittnesmålen belägger att det finns en systematik i myndigheternas kränkningar av migranternas och asylsökandes rättigheter. Vissa vittnen berättar om kränkningar

av rätten att inte bli behandlad omänskligt (artikel 3 i Europakonventionen), om rätten till personlig frihet (artikel 5 i Europakonventionen) eller till och med om rätten till liv (artikel 2 i Europakonventionen). Övergreppen verkar inte begränsas till enstaka individer eller en klart definierad grupp.

Potentiellt kan alla migranter eller asylsökande drabbas. Alltså finns det bara en slutsats att dra. Sverige är folkrättsligt förpliktat att göra bruk av undantagsklausulen i Dublinförordningens artikel 3.2. Norge har redan beslutat sig för att göra bruk av den möjligheten. En stor europeisk frivilligorganisation har uppmanat alla övriga stater att inte återsända asylsökande till Grekland utan istället använda undantagsklausulen. Grekiska rättsvetenskapsmän varnade EU för detta redan för ett par år sedan. Europeiska Kommissionen har inlett ett rättsligt förfarande mot Grekland för kränkning av EU-rätten, svenska myndigheter behöver sannerligen inte vänta på flera indicier.

Dublinförordningen bygger på en myt: att alla medlemsstaters asylsystem är lika. Det grekiska exemplet visar att det finns kraftiga skillnader i verkligheten, all harmonisering till trots. Att erkänna detta och att dra konsekvenserna av det är varken illojalt mot Grekland eller EU. Kortsiktigt bör det leda till att vi stoppar avvísningar, långsiktigt till att Dublinsystemet avskaffas.

Vittnesmål från flyktingar

Intervjuer gjorda av Emelia Frennmark,
vikarierande flyktingkonsulent i Västerås stift

Berättelser om hot, tortyr, grov misshandel och till och med mord förenar sju irakiska flyktingars skakande vittnesmål om den fruktansvärda behandling de fått utstå i Grekland. Hit vill Migrationsverket avvisa många asylsökande.

För att underlätta läsningen och för att undvika upprepningar har vissa berättelser kortats ner. Personers rätta identitet har dolts för att skydda dem och deras anhöriga.

Ockupationen av Irak har lett till en sekteristisk konflikt som drabbat det irakiska folket hårt. Drygt två miljoner människor har flytt och lyckats ta sig till grannländerna där de lever under mycket svåra sociala och ekonomiska förhållanden. Av ren desperation har vissa försökt ta sig in innanför EU:s gränser. Första anhalten har blivit Grekland och för många har Sverige varit det åtrådda slutmålet.

För att komma till Sverige har man tvingats betala tusentals dollar till skrupellösa och hänsynslösa människosmugglare som ibland inte ens tvekat att utsätta flyktingar för livsfara eller i vissa fall till och med svårt misshandlat dem som hamnat i klorna på dem. Det finns misstankar om att smugglarna även har mördat för att skydda sin brottsliga verksamhet.

Bassem, 21 år

I juli 2007 försöker Bassem, 21 år, ta sig till Grekland via Turkiet efter att ha flytt från Mehdiarmén som var ute efter honom i Irak. Han lämnar den turkiska kusten i en liten plastbåt tillsammans med några andra flyktingar. När de når grekiskt vatten upptäcks de av den grekiska kustbevakningen som tar deras båt på släp i hög fart. Vettskrämda ropar de på hjälp och bönfaller de grekiska militärerna att stanna.

Så här fortsätter Bassems berättelse:

”Plötsligt kantrar vår båt och alla faller i vattnet. Grekernas båt åker runt oss och de ser hur vi ligger i vattnet och kämpar för våra liv. Två somaliska kvinnor som inte kan simma drunknar inför mina och flottisternas ögon. De tittar på utan att ingripa”.

Efter ett tag plockar flottisterna upp dem som överlevt och binder dem. En fruktansvärd misshandel tar vid. Bassem blir medvetslös och vaknar upp i ett mycket smutsigt rum. Han är öm i alla leder och kroppen värker av den råa misshandeln, sparkar och slag har haglat över hans kropp.

I fångelset i Mitinelli på ön Lesbos utsätts han och de andra fångarna för en fruktansvärd förnedring. Det finns bara en toalett i cellen, som han delar med ett flertal andra personer. Det är också toaletten som förser dem med dricksvatten. De blir utfodrade som djur – vakterna slänger in maten till dem. På golvet ligger smutsiga mattor som får tjäna som sängar.

Bassem berättar att det finns tonåringar och till och med några barn bland dem som sitter i förvar. Han blir förhörd flera gånger under tortyrliknande former då vakten sparkar och slår honom och hans medfångar. När han äntligen frigges, släpps han i vad han går och står i. Inte nog med att han är utan pengar. Hans hälsa har dessutom försämrats. Kroppen har drabbats av svåra infektioner.

Sherif, 21 år

Sherif är också irakier. Han tvingas lämna Irak efter att militanta grupper i Irak dödat hans far och hotat honom själv till döden. Han flyr till Turkiet via Syrien i mars 2007. I juli samma år beger han sig tillsammans med ett tjugotal andra flyktingar i en 4,5 meter lång båt till Grekland. Överfarten till ön Lesbos tar knappt en dag. Man anländer på natten. Med orden: ”Detta är Grekland. Ni får ta er till Sverige själva”, överger de kurdiska smugglarna flyktingarna.

På morgonen upptäcks gruppen av grekiska poliser som anlät i tre piketbussar. De misshandlar Sherif och hans olycksbrö-

der med batonger och knytnävar. I ett desperat försök att skydda sig lägger han sig på marken. En av poliserna svarar med att slå honom på högra vristen med sin batong och slår tills hans fot går av.

Trots att foten uppenbarligen är bruten får han inte någon läkarvård förrän han släppts ut ur fängelset och tagit sig till Aten två veckor senare. Misshandeln fortsätter, man lägger Sherif i en av piketbussarna och han förs till ett fängelse i staden Mitenelli.

Han beskriver fängelsevistelsen:

”Förhållandena var fruktansvärda. Fängelset var uppdelat i olika avdelningar. Trettio personer satt i samma cell, mest vuxna män, men även några pojkar i 12-årsåldern”, säger han.

Här var de i det närmaste isolerade från yttervärlden. De kunde inte se ut genom de små smala fönstren, som satt högt upp på väggen. Varje man hade sin egen metallsäng och en tjock arméfilt. Men det gick inte att sova; myggor och andra insekter, hettan och det kvalmiga luften och stanken höll dem vakna. Det fanns ingen luftkonditionering – den enda friskluftskällan var ett trasigt fönster.

Maten som serverades räckte inte alltid till alla. När det var dags att äta fick männen köa framför celldörren för att få sin portion. Vatten fick de dricka ur en slang som gick till toalettens vattenbehållare.

”Det fanns sjuka i cellen. En sudanesisk man hade hjärtproblem men fick aldrig någon läkarvård”, berättar Sherif.

Vare sig läkare eller sjuksköterska besökte dem.

De hade inte mycket mänsklig kontakt överhuvudtaget, inte ens med polisen. Enda gången de träffade polisen under tiden de satt fängslade var när fingeravtrycken skulle tas.

”När jag frågade varför de skulle ha våra fingeravtryck slog de mig i ansiktet och sa åt mig att inte fråga”, berättar han.

Polisen talade knapphändig engelska och det fanns inga tolkar, så det var svårt att kommunicera.

När han skulle frigges fick han ett papper från grekiska polisen där det stod att han var tvungen att lämna landet. Polisen sa till honom att försvinna. Sherif hade lite pengar instoppade i byxlinningen och med hjälp av dessa tog han sig till Aten på en färja

tillsammans med en annan irakisk flykting. I Aten köpte han ett pass och flög till Sverige där han anmälde sig på Migrationsverket och sökte asyl.

Ayman, 20 år

När Aymans bror tillfångatogs och dödades i Irak blev alla i familjen mordhotade. I juni 2007 flyr Ayman ut ur i Irak och tar sig till Turkiet på samma sätt som Sherif. Han gör två försök att nå Grekland.

Första gången lämnar han Turkiet i en liten gummibåt tillsammans med cirka tjugo andra flyktingar. De lägger ut ifrån land vid midnatt. Vid halv fyra-tiden stoppas de av den grekiska kustbevakningen. En stark strålkastare lyser dem i ansiktet, en röst uppmanar dem att stänga av motorn och de tvingas upp på kustbevakningsfartyget. Väl uppe på däck får de lägga sig på mage. ”Det fanns både civilklädda personer och personer i mörkblå polisuniformer. De hade automatgevär som de använde för att skrämma oss med. De siktade med gevären på oss”, berättar Ayman.

Polisen visiterar samtliga och sparkar på dem där de ligger raklånga på däck.

”De tog min plånbok, som innehöll ungefär 200 euro, och min mobil. Jag försökte skydda mitt huvud med händerna mot deras hårda sparkar”, fortsätter han sin berättelse.

Han får stora blåmärken över hela kroppen, framför allt på bröstkorgen. Hans axel skadas också. När misshandeln upphör tar polisen bort utombordsmotorn på gummibåten och tvingar flyktingarna tillbaka i båten. Sedan bogseras de till närmsta turkiska ö där de sätts iland. Troligtvis var det en militärbas, för de såg bara militärer på ön.

Flyktingarna lyckas få telefonkontakt med en smugglare som lovar att komma och hämta dem. De tillbringar en natt i Turkiet. En ny smugglare, en ny båt och nya flyktingar, den här gången bara irakier.

De anländer till ön Lesbos på morgonen. Fem av dem går in i en kyrka där de välkomnas av en präst. Efter ett tag anländer

polisen. Ayman tror inte att det var prästen som angav dem, utan någon annan, eftersom prästen faktiskt försökte hjälpa dem. Flyktingarna blir vettskrämda när polisstyrkan stormar in i kyrkan och sliter tag i deras armar samtidigt som de slår dem på ryggen, huvudet och benen. Sedan dras alla in i en piketbuss.

De får sitta ovanpå varandra och på golvet i bussen. Där fanns redan andra, som polisen tagit tidigare. De fraktas till polisstationen där man tar deras fingeravtryck. Därefter får de återigen trängas i bilen och körs till ett fängelse. Där finns redan ett 70-tal andra som berättar för de nyanlända om situationen.

I mångt och mycket påminner Aymans beskrivning av fängelset om beskrivningarna ovan.

”Det var ett mycket smutsigt rum och det var ett stort problem med insekter som gav sjukdomar i huden”, berättar Ayman med vämjelse.

Han själv fick utslag. En annan man drabbades av en hudinfektion.

”Vi trodde att han skulle dö”, säger Ayman.

De fick ingen läkarvård. Vakterna kom bara in och lyfte på mannens infekterade arm och sa att han inte var sjuk. Vid ett tillfälle såg Ayman och de andra representanter för Röda korset, men de släpptes aldrig in. Först i Aten fick han träffa en läkare som klargjorde att den smittsamma sjukdomen orsakats av de ohygieniska förhållandena i fängelset. Ayman lider av sjukdomen fortfarande.

När han släpptes fri hade han inga pengar, men en anställd på färjan till Aten förbarmade sig över honom och sju andra flyktingar och lät dem åka gratis. Väl framme i Aten fick de sova på gatan.

Genom en irakisk man som jobbade på ett växlingskontor, fick de möjlighet att ringa hem till sina familjer i Irak. Dessa skickade omkring 500 dollar var till dem. De stannade kvar nästan tio dagar i Aten och samlade sedan ihop pengarna de hade och kom överens med en smugglare som skulle ordna falska pass. Ayman åkte med flyg till Frankrike och därefter med tåg till Sverige.

Ayman fick aldrig frågan om han ville söka asyl i Grekland, inte heller någon information om hur man skulle göra. Han hade aldrig hjälp av någon tolk eller någon organisation eller advokat. Trots att han berättat för Migrationsverket om vad som hänt honom fick han avslag på sin begäran att få asyl i Sverige. När han hotades av utvisning ville han åka tillbaka till Irak. Han fick veta av sin mamma att en islamisk grupp var på jakt efter honom, så han beslutade att gömma sig i Sverige istället.

Hamdi, tvåbarnsfar

Hamdis familj tvingas fly från Irak i juli 2006 efter dödshot. Hamdis pappa hade varit en högt uppsatt officer under den gamla regimen. Hela hans familj bor för närvarande illegalt i Jordanien.

Hamdi med fru och barn, ett och två år gamla, tar sig landvägen vidare till Istanbul i Turkiet. Där arbetar han för att få ihop pengar till betalning åt människosmugglarna. Ett år efter att de lämnat Irak har han tjänat ihop tillräckligt för att kunna fortsätta flykten.

Tillsammans med 14 andra, varav två kvinnor och fyra barn, av sammanlagt tre nationaliteter – irakier, somalier, palestinier – ger de sig ut i en liten gummibåt i riktning mot Grekland. Ute på öppna havet genskjuts de av en av den grekiska kustbevakningens fartyg. Besättningen ropar något på grekiska till flyktingarna. Men ingen på deras båt förstår vad som sägs. En harpun avlossas och punkterar gummibåten, som långsamt börjar sjunka. De som kan simma kastar sig i vattnet. De andra klamrar sig skräckslaget fast i den sjunkande farkosten.

Framför ögonen på Hamdi och de andra utspelar sig ett fruktansvärt drama. En liten somalisk flicka drunknar utan att någon av de andra passagerarna kan göra något. De som skulle kunna göra något – de grekiska kustbevakarna – står bara och tittar på när de uttröttade och skräckslagna barnen, kvinnorna och männen kämpar för sina liv i det kalla vattnet. Först efter en halvtimme plockar besättningen upp de överlevande. Då har tre somalier redan drunknat.

Polisen börjar genast misshandla dem som de tagit upp. De får ta emot både sparkar och slag.

”Jag vet inte vad som hände med de döda kropparna. Det var beckmörkt och jag var totalt uttröttad”, berättar Hamdi.

Alla förs till polisstationen på ön Samos, där de förhöras. Av tolken får de reda på att de ska uppge att de är från Afghanistan, annars fångslas de i tre månader. Man tar deras fingeravtryck.

Ni måste lämna landet inom en månad eftersom ni tagit er in olagligt, hotar polisen och sätter dem i ett litet rum, ungefär sex gånger fem meter, där cirka 40 personer samsas om utrymmet. Det finns bara ett fönster. Det är dock alltid stängt, så luften är väldigt dålig och det hänger en obehaglig lukt i rummet. Många hostar svårt.

Det finns badrum, men dessa är mycket smutsiga. Ovanför toaletten finns en slang man kan duscha med. Det finns ett draperi att dra för, men ingen dörr. Hamdi har ingen kontakt med vakterna eftersom de inte kan kommunicera.

Efter en vecka släpps Hamdi. Han får ett papper av vakterna och de säger till honom att han kan röra sig fritt i Grekland i en månad men att han sedan måste lämna landet. Han har lite pengar på sig. Polisen har tagit resten av hans saker och slängt dem.

Hamdi tar sig till Aten och efter ungefär 25 dagar tar han sig till Sverige med hjälp av ett falskt pass.

Yacine, 28 år

Milisen kom till Yacines hem i juni 2006 för att ta honom till fånga. Han lyckas fly men bryter foten under flykten och tvingas hålla sig gömd medan foten läker. Därefter byter han ort och gömmer sig hos några vänner. När det verkar som om läget blivit bättre återvänder han till sitt hem, men utsätts för nya hot. När femton av hans kolleger mördats av milisen inser han att han måste lämna Irak – utsmugglad på en lastbil från norra Irak tar han sig in i Turkiet.

I slutet juli tar han sig vidare i gummibåt tillsammans med en

handfull andra irakiska flyktingar. Vågorna går höga och trots att han har flytväst är han rädd. Efter tre och en halv timme på havet börjar deras farkost sjunka efter att ha kört på något. Det är natt så de kan inte se särskilt bra i mörkret. Lyckligtvis är de inte så långt från den grekiska kusten, så de paddlar för brinnande livet för att försöka ta sig dig dit. Två stora grekiska polisbåtar upptäcker dem och de plockas upp av poliserna som genast börjar misshandla flyktingarna med sina svarta kortskaftade elbatonger. Yacine blir metodiskt slagen över ryggen medan han ligger på däck. Dessutom gör de hotfulla gester med sina skjutvapen och skriker: Ni är irakier och ni måste tillbaka.

Alla svarar att de är afghaner och inte irakier eftersom de hört att alla irakier skickas tillbaka. Så förs de till fängelset på ön Samos i en piketbuss utan fönster. Under transporten utsätts de för mer misshandel och svordomar.

Väl framme vid fängelset sätts Yacine i ett stort rum eftersom cellerna är överfulla. På grund av de sanitära missförhållandena drabbas han av en hudinfektion, orsakad av insekter.

Polisen låter dem inte sova på natten. Varje natt väcks alla i fängelset (runt 350 personer) och får stå mot en vägg. Starka strålkastare riktas mot dem medan de blir räknade. När de ska gå in igen står två poliser på varsin sida om dörren. De slår, sparkar och knuffar dem när de passerar förbi.

Det är både män, kvinnor och barn i salen. Barnen gråter och är ledsna. Yacine förfäras över att ett europeiskt land kan behandla människor så illa.

”Jag mår mycket dåligt. Jag hade ont i foten och utslagen värkte och dessutom hostade jag mycket”, berättar han.

Under hela vistelsen har han inte någon kontakt med vare sig läkare, advokat eller tolk. Efter nio dagar släpps han med ett papper som säger att han är tvungen att lämna landet inom 30 dagar. Han förs med färja till Aten, där polisen släpper honom och säger att de inte har ansvar för honom längre.

En smugglare tar honom till Sverige i en lastbil. Han gör bedömningen att han inte kan få asyl i Grekland.

Shirin, 36 år, med döttrarna Mariam, 9 år, och Diba, 8 år

Shirin tvingas fly från Irak när hennes man dödas av Mehdi-armén i juli 2006. Därefter blir hon och hennes döttrar dödshotade per brev av samma armé. De flyr först till Amman och tar sedan hjälp av en smugglare för att ta sig till Turkiet. Därifrån åker hon och döttrarna med en liten fiskebåt, en träbåt utan tak. De är omkring tio personer i båten, alla från Irak. Föraren sätter av passagerarna på ön Samos. Polisen kommer och kör Shirin och döttrarna därifrån i polisbil. Hon misstänker att polisen informerats om deras ankomst av smugglaren. De blir tagna till häktet. Shirin berättar att hundratals personer var förvarstagna i samma utrymme.

Män, kvinnor och barn delar ett smutsigt badrum, som inte går att låsa. Hela byggnaden är mycket fuktig. Det finns inte utrymme att sköta sin hygien. Trots att det är mycket kallt finns ingen uppvärmning. Maten är dålig.

Barnen får sova på några tunna madrasser de hittat. Det finns inget särskilt utrymme för kvinnor och barn.

”Mariam och Dina blev sjuka. De fick lunginflammation”, berättar Shirin. Hon försökte låta döttrarna träffa läkare. Men det får de aldrig göra. En kvinna som arbetar på häktet ger dem lite medicin i smyg. Shirin mår själv mycket dåligt och har värk i halsen. Barnen får gå ut en liten stund med anställd personal.

Hon såg hur andra, främst ungdomar, blev misshandlade med käppar av vakterna. Shirin och hennes döttrar blev dock inte slagna. Efter tio dagar blir de släppta och får ett dokument om att de måste lämna landet inom trettio dagar, annars kan de komma att fängslas i tre månader.

Shirin och hennes döttrar åker båt till Aten. Deras mål är att hitta en smugglare som är villig att ta dem till Sverige. Under sin desperata jakt på en sådan inträffar något som har kommit att förfölja dem i deras drömmar. Mariam, äldsta dottern, blir utsatt för ett kidnappningsförsök på öppen gata. Två män försöker dra in henne i en bil när Shirin och hennes döttrar är ute och letar efter en smugglare. Hade inte en förbipasserande hjälpt Shirin

genom att hålla emot hade de två männen lyckats med sitt uppsåt. Det uppstod en stor folksamling, vilket förmodligen också bidrog till att männen gav upp sitt försök.

Mariam och Diba lider av stark oro och rädsla efter händelserna i Irak och Grekland och trots att Mariam är nio år kissar hon i sängen och måste ha blöjor på natten. I Sverige har barnen fått kontakt med en psykolog.

Shirin känner mycket stor rädsla när det gäller situationen i Grekland. De kan inte återvända till Irak och inte heller till Grekland. Sedan förra sommaren har barnen inte gått i skolan. De flyttar runt och de har inga pengar. De lever nu gömda någonstans i Sverige.

Tareq, 39 år, tvåbarnsfar

Tareq tillhör en utsatt minoritetsgrupp i Irak. Eftersom gruppen är svag och saknar skydd har den drabbats av förföljelse. Många av hans släktingar har mördats av milis. Därför flydde han tillsammans med hustru och två barn i juni 2007 till Syrien. Hans fru och barn befinner sig där fortfarande.

Tareq själv fortsätter flykten med flyg till Istanbul och sedan landvägen till Izmir. Där gör han upp med en palestinsk människosmugglare, Abu Hannan, om att denne ska hjälpa honom till Grekland.

Tillsammans med 20 andra flyktingar åker Tareq ut i natten i en gummibåt. Man märker tidigt att båten inte kan bära så många passagerare. Båtföraren ringer Abu Hannan och förklarar att de är för många i båten. Detta föranleder en fruktansvärd utskällning, så man fortsätter färden. Efter bara ett hundratal meter börjar båten ta in vatten, så man återvänder till land och Tareq och tre andra lämnas kvar. De kontaktar Abu Hannan, som beskyller dem för att vara fega och menar att de inte har någon rätt att hoppa av.

Fyra dagar senare gör gruppen ett nytt försök. Nu är de bara fjorton i båten, alla irakier. De har betalat extra för att båten inte ska bli för full. Med på båten är fyra kvinnor och en äldre man

som knappt kan gå. Det är natt när de kastar loss. Vågorna går höga, ingen har flytväst. De närmar sig en ö, Samos.

Efter cirka fyra timmar stannar motorn. Panik utbryter. De är fortfarande långt ifrån ön och luften börjar gå ur båten. Det finns två åror i båten och trots att de paddlar frenetiskt, rör sig båten inte framåt. Kvinnorna börjar skrika. Det enda de kan hoppas på är att den turkiska eller grekiska kustbevakningen ska komma och rädda dem. En av passagerarna är motorkunnig och gör tappra försök att få igång motorn. Plötsligt hostar den till och går igång. När solen går upp når de ön. Genast börjar de skära sönder båten, så att grekisk militär och polis inte ska kunna skicka dem tillbaka i samma farkost.

Gruppen letar sig fram till huvudvägen för att försöka hitta en bil som kan ge dem skjuts. Smugglaren har talat om för dem att de ska ta sig till centrum och sedan vidare till Aten med färjan. De har också fått bestämda direktiv att säga att de är från Afghanistan. Då blir de bara kvarhållna i nio dagar; om de berättar att de är från Irak får de fängelse i tre månader.

Till sist kommer man fram till stadens centrum då en piketbuss dyker upp. Polisen börjar fråga ut flyktingarna. De behandlas mycket otrevligt, nästan hatiskt, när de lastas i bilen. I nästan en timme åker de runt medan polisen letar efter andra.

”Jag blir åksjuk och börjar kräkas. Medfångarna slår i bilen för att få bilen att stanna. Polismannen går in i bilen och sparkar mig hårt i ryggen och skriker något som jag inte förstår”, berättar Tareq som känner sig nästan livlös.

De tas till polisstationen och utfrågas. De uppger falska namn och vidhåller att de kommer från Afghanistan. Efter det tas blodprov. Ingen vågar protestera eller fråga varför.

Åsynen av det smutsiga fängelset dit de förs efter blodprovet får Tareq att känna sig förkrossad och apatisk. Det luktar illa. Madrasser ligger direkt på golvet, de är smutsiga och stinker. Det kryllar av mask och ohyra.

Två dagar går och man ropar hans namn. Han förs brutalt in på ett kontor för att lämna fingeravtryck. Men han vägrar.

”Jag vägrade. Jag tänkte inte begära asyl i Grekland”, konstaterar Tareq.

En polisman smyger upp bakom honom och slår honom stenhårt över öronen med knutna nävar. Han känner en fruktansvärd smärta och drabbas av konstiga ringningar i öronen. Problemen kvarstår ännu idag.

Den som slagit till honom ser väldigt hatisk och grym ut. Tareq har sett honom misshandla en annan av fångarna brutalt med sparkar och slag. Dessutom har han sett hur personalen slängt in en person med full kraft i väggen. Ingen vågar gå emot dem eller protestera mot polisen av rädsla för att själva bli utsatta för misshandel. Till slut ger Tareq med sig och lämnar sina fingeravtryck. Väl tillbaka i cellen lider han av en fruktansvärd smärta, orsakad av misshandeln. Men han får varken vård eller medicin.

Under sammanlagt nio dagar sitter han i häktet. Han berättar att man inte får titta en vakt i ögonen. Han gjorde det misstaget en gång och utsattes för brutal misshandel. För att undgå att bli totalt sönderslagen fick han krypa ihop och be om ursäkt. Alla intagna försökte undvika att dra på sig vakternas okontrollerade ilska och brutalitet.

En man, som Tareq tror är från Sudan, kom till fängelset under Tareqs vistelse där.

”När han kom till fängelset började han slå sig själv. Han var hysterisk”, säger Tareq.

Mannen berättade varför. Hans syster hade ramlat från båten, han hade försökt få den att stanna, men lyckades inte. Mannen kunde själv inte simma. Båten fortsatte framåt och han kunde inte göra någonting för att rädda sin syster. Båtens förare vägrade åka tillbaka och rädda henne. Han lät henne, med berått mod, drunkna.

När Tareq släpps fri har han inte fått möjlighet att träffa vare sig någon advokat eller någon hjälporganisation. Han får en båt-biljett och ett papper där det står att han måste lämna Grekland inom 30 dagar. Efter knappt en månad får han tag i en sudanesisk människosmugglare som tar honom till Sverige. Här lämnar han in sin asylansökan till Migrationsverket och får vård för en infektion i benet.

Trots att han i detalj redogör för skälet till att han tvingats lämna Irak och vad han utsatts för i Grekland, får han avslag på

sin ansökan. Han tvingas gå under jorden eftersom han inte vill åka tillbaka till Grekland. Tareq mår mycket dåligt fysiskt och psykiskt och är enormt besviken på den inhumana behandling han fått av Migrationsverket.

Rapport från Aten, februari 2008

Anna-Pia Beier, jurist
Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar

Rapporten är redigerad och något nedkortad

Inledning

Syftet med min resa till Aten i slutet av februari 2008 var att delta i en kurs som ELENA (European Legal Network on Asylum) arrangerade, och även att delta i anslutande ELENA-möte. På grund av de larmrapporter som publicerats om såväl mottagandet av asylsökande som möjligheten till rättssäker prövning i Grekland åkte jag på uppdrag av Rådgivningsbyråns medlemsorganisationer ned till Aten två dagar innan de planerade aktiviteterna.

På grund av det stora intresset kring det grekiska asylsystemet med anledning av de rapporter som publicerats, bestämde sig dessutom arrangörerna av ELENA-kursen för att bjuda in representanter från grekiska flyktingrådet och advokater som arbetar med asylsökande, för att informera om det grekiska asylsystemet och besvara deltagarnas frågor. Det är dessa personer som gett mig den information som rapporten bygger på.

Det grekiska asylförfarandet

Det kan diplomatiskt konstateras att Grekland har ett outvecklat asylsystem. Som förklaring till bristerna i Greklands asylsystem har framförts det faktum att Grekland för inte alltför länge sedan var ett asylsändande land, och att myndigheterna därmed blivit överrumplade av inströmningen av asylsökande. Grekland skulle med anledning av detta ännu inte ha hunnit anpassa sig till att bli ett mottagarland. Samtliga informanter som jag träffade under mitt besök i Aten var dock av åsikten att problemen med mottagandet av asylsökande i Grekland går betydligt djupare än

så. Enligt dem handlar det inte om bristande rutiner – utan om bristande vilja. De advokater som närvarade under ELENA-kursen bad samtliga deltagare ta med detta budskap till respektive länder: det finns ingen som helst politisk vilja i Grekland att ta emot asylsökande. Detta beror delvis på att ekonomin och arbetsmarknaden är ansträngd. Den lagstiftning som har funnits och som har behandlat utlänningars rätt till vistelse i Grekland har traditionellt varit inriktad på att begränsa invandringen, för att värna om den interna arbetsmarknaden och den kulturella identiteten. Det förefaller finnas en utbredd uppfattning att det bara är grupper som vill arbeta som kommer till Grekland.

Även om asylsökande i teorin har vissa rättigheter i Grekland så informeras de inte om sina rättigheter, och myndigheterna respekterar eller tillämpar inte rättigheterna i fråga i praktiken.

Om man som asylsökande lyckas ta sig in på grekiskt territorium arresteras man av gränspolisens. Gränspolisens har rapporterat aktivt avråda de asylsökande från att söka asyl genom att hota med att alla asylsökande hamnar i fängelse i avvaktan på beslut. Har en person sökt asyl kan han eller hon utsättas för påtryckningar för att ta tillbaka sin asylansökan. Om personen låter sig övertalas att ta tillbaka sin asylansökan erhåller han eller hon istället en omedelbar deportationsorder. Efter att ha fått en deportationsorder kan man överklaga. Men man har endast fem dagar på sig.

Det är polismyndigheten som avgör asylärendena, vilket är ett av de största problemen enligt det grekiska flyktingrådet. Polisen saknar tillräcklig kompetens och utbildning. Polisen genomför den första intervjun – ibland med tolk, men oftast utan. Den asylsökande får ingen juridisk hjälp och ingen information om asylprocessen eller om sina rättigheter. Man informeras således inte om vikten av att överklaga ett avslagsbeslut, eller hur man gör. Detta är i hög grad relevant, då nära nog 100 procent av ansökningarna avslås i första instans. Det finns inte möjlighet till rättshjälp. Antingen erbjuder frivilligorganisationer gratis juridisk hjälp, eller så får man betala själv.

Polisen avgör dessutom om ärendet ska hanteras i den så kal-

lade snabba processen eller i den normala. Vad som avgör detta är huruvida asylskälen befinns vara ”uppenbart ogrundade”. (Det är fortfarande oklart hur polisen lyckas avgöra detta när tolk inte har använts). Skillnaden i processerna innebär att det rör sig om såväl olika besvärinstanser som olika besvärstider. Man har 30 dagar på sig att överklaga ett normalärende, medan man bara har tio dagar på sig i den snabba processen. Vid normalprocess kan man överklaga till en nämnd bestående av sex personer varav en representant är från UNHCR och en representant från det grekiska advokatsamfundet. Nämnden utarbetar ett förslag till beslut, sedan är det ministeriet som avgör ansökan. Nämnden är således bara rådgivande. Om man får avslag även här kan man överklaga till administrativ domstol. Dock bedömer domstolen bara om eventuella processuella felaktigheter har begåtts, och prövar inte överklagandet i sak. Om processuella felaktigheter har förekommit kan domstolen återförvisa ärendet och då återfår man sin status som asylsökande.

Efter att asylförfarandet har initierats ska man få ett slags identitetskort som ska styrka att man har sökt asyl och därmed har rätt att vistas i landet. Kortet ger den sökande rätt att stanna i Grekland under processen och behöver förnyas var sjätte månad. Om man får avslag på sin asylansökan kan man ansöka om att få stanna av humanitära skäl. Om denna ansökan beviljas får man ett identitetskort med innebörden att man är ”tolererad”. Man måste även under dessa omständigheter förnya kortet var sjätte månad. Enligt rapporter beviljas endast 0,5 procent av dem som söker tillstånd på denna grund.

Efter att ha erhållit ett slutgiltigt beslut har en tidigare asylsökande tre månader på sig att lämna Grekland. Deportationsförfarandet förefaller godtyckligt. Informationen jag erhöll var att polisen deporterar ibland – men ibland inte. Det finns rapporter om att polisen istället bara river sönder identitetskortet för vissa personer. Det får konsekvensen att personen i fråga löper stor risk att hamna i fängelse, i och med att poliskontroller är mycket vanliga i Grekland. Påföljden man riskerar för att vistas i Grekland utan giltigt identitetskort är upp till tre månaders fängelse.

Grekiska myndigheter har haft den mycket kritiserade sedva-

nan att tillämpa avbrutet förfarande om en asylsökande lämnat landet innan beslut fattats och därmed missat fristen för överklagande. Som framgår ovan avslås i stort sett samtliga ansökningar i första instans, varvid ett behov av att överklaga således finns i den absoluta majoriteten av ärenden. Trots diplomatiska löften att denna hantering har upphört rapporteras grekiska immigrationsmyndigheter fortfarande tillämpa detta förfarande – även om de formellt har accepterat att ta tillbaka en asylsökande för prövning. Om man har lämnat Grekland utan att meddela myndigheterna är asylärendet formellt avslutat. Ärendet kan, i enlighet med de diplomatiska löfterna, öppnas igen – om det tidigare hanterades i normalprocessen. Hanterades ett ärende i den snabba processen förefaller det som om Grekland inte prövar asylskälen igen, eller ens öppnar för en möjlighet att pröva, om inte nya omständigheter har tillkommit. Enligt en advokat kan myndigheterna ibland kräva att nya omständigheter måste ha tillkommit även om den tidigare ansökan hanterats i normalprocessen. Om dessa uppgifter stämmer innebär detta att en asylsökande som återsänds med stöd av Dublinförordningen och med en accept från Grekland att de ansvarar för prövningen, i praktiken riskerar att förvägras en prövning av sina asylskäl.

Enligt myndigheternas garantier ska en person som återsänds med stöd av Dublinförordningen få möjlighet att få sin ansökan prövad, således även om man har lämnat Grekland innan beslut togs, eller om man inte överklagade. Enligt vissa av informanterna har tillämpningen av avbrutna ansökningar generellt sett också övergivits, så att de flesta återvändande faktiskt får sin ansökan prövad. Men – och detta är ju det avgörande – det är inte fråga om en rättssäker prövning. Vid överföring ska den nya ansökan enligt de diplomatiska löfterna inte hanteras i den snabba processen. Detta rapporteras ändå ske.

Grekiska myndigheter använder sig dessutom av andra administrativa åtgärder som förhindrar en effektiv och rättssäker prövning, och som leder till att asylförfarandet avbryts. Polisen hänvisar till exempel asylsökande till att lämna en fast adress på polisstationen i Aten inom fem dagar, för att de ska kunna få ett identitetskort. Om man inte gör detta kan asylförfarandet fort-

farande avbrytas. Det första problemet är naturligtvis att hitta en fast adress i Aten på några dagar. Vad polisen på flygplatsen inte informerar om (eller möjligen informerar om, men utan tolk) är att polisstationen i fråga bara har öppet på söndagar och endast tar emot ett fåtal av de upp till 1 000 personer som kan stå i kö utanför från och med lördag natt. Det rapporteras till och med vara omöjligt att ta sig in på polisstationen om man inte har någon representant från en frivilligorganisation med sig. För de som har lämnat en adress har myndigheterna dessutom rapporterats sända avslagsbeslutet – på grekiska – tillsammans med ett förse-
nat identitetskort. Det innebär naturligtvis att den sökande tror att beslutet innebär att han eller hon har beviljats tillstånd, varvid den sökande missar fristen för överklagande av denna anledning. När personen ifråga sedan försöker förlänga identitetskortet efter sex månader får han eller hon istället en deportationsorder i handen.

Åsikterna och uppgifterna går således isär huruvida en asylsökande som återsänds med stöd av Dublinförordningen i praktiken erbjuds möjligheten till prövning. Vad som med säkerhet kan konstateras är att det grekiska asylsystemet karaktäriseras av godtycklighet, och att asylprövningen inte uppfyller kravet på rättssäkerhet.

Mottagning av asylsökande

Trots tusentals asylsökande finns det bara förläggingsplatser för drygt 700 personer. Enbart de som bor på förläggning har tillgång till mat, fri sjukvård och erbjuds skolgång. Den stora majoriteten av asylsökande får alltså ingen hjälp över huvud taget. Den grekiska staten betalar inte ut någon ersättning. Som asylsökande får man själv betala för mat, husrum och sjukvård. De familjer jag talade med uppgav att inte ens barnen erbjuds sjukvård.

- - -

Den stora majoriteten asylsökande har alltså inte någon förlägg-
ningsplats. Under mitt besök på ett av Atens flera soppkök infor-
merades jag om att de frivilligorganisationer som tillhandahåller
lunch åt asylsökande uppskattningsvis kan erbjuda detta åt 1 000

personer om dagen. Det är naturligtvis långt ifrån tillräckligt. Flera av de personer jag talade med berättade att dagarna som asylsökande gick ut på att ordna mat åt sig själv och eventuella barn. Detta innebar ett oändligt köande, då det inte är säkert att man kommer in till det första soppköket man köar till. Långt innan det soppkök jag besökte öppnade, ringlade köerna långa från båda håll.

Det är således frivilligorganisationerna som håller de asylsökande som inte får plats på en förläggning vid liv.

Avslutande kommentarer

Såväl den rättsliga prövningen som mottagningsvillkoren i Grekland är som framkommit under all kritik. Dublinförordningen förutsätter att varje medlemsstat respekterar och uppfyller sina åtaganden enligt såväl Gènevekonventionen som andra internationella konventioner avseende mänskliga rättigheter. Dublinförordningen fråntar däremot inte medlemsstaterna deras ansvar för att en person med skyddsbehov vare sig direkt eller indirekt blir tillbakasänd till en plats där hans eller hennes liv eller säkerhet är hotad eller är i fara.

Det är uppenbart att Grekland inte uppfyller sina förpliktelser eller åtaganden enligt Dublinförordningen eftersom landet inte erbjuder en rättssäker prövning. Det finns därmed en risk för att andra medlemsstater som återsänder sökande till Grekland, indirekt bryter mot non-refoulement principen, det vill säga förbudet att skicka en person dit han eller hon riskerar utsättas för förföljelse.

En huvudpoäng med den så kallade Dublinförordningen som gäller i ett EU utan inre gränskontroller är att stater som utfärdar viseringar eller inte kontrollerar sina gränser tillräckligt noga och på grund av detta släpper in asylsökande, tvingas "ta tillbaka" dessa när de ger sig tillkänna och ansöker om asyl i någon av EU:s övriga medlemsstater eller stater som tillämpar förordningen.

Grekland, med en av mest svårbevakade delarna av EU:s yttre gräns, har på senare tid kritiserats skarpt av bl. a. FN:s flyktingkommissariat över hur landet sköter mottagandet av asylsökande. Det har bland annat lett till att EU-kommissionen har anmält Grekland till EG-domstolen i Luxemburg, att Norge beslutat att inte återsända asylsökande till Grekland, att Finland avstår från att skicka tillbaka sårbara grupper, att flera belgiska domstolsbeslut fattats om att inte avvisa asylsökande till Grekland och att ECRE, organisationen för många frivilliga organisationer engagerad i försvaret av asylrätten, har väddjat till samtliga EU-länder och andra som tillämpar Dublinförordningen att avstå från att skicka asylsökande till Grekland och själva pröva deras asylansökningar.

I denna skrift finns vittnesmål från ett antal asylsökande om hur de behandlats vid den grekiska gränsen och när de kommit in i landet. Intervjuerna är gjorda av Emelia Frennmark, vikarierande flyktingkonsulent i Västerås stift. Professorn i folkrätt vid Lunds universitet, Gregor Noll, tar upp frågan om vilka slutsatser Sverige bör dra av den grekiska situationen. Anna-Pia Beier, jurist vid Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar, ger sina intryck från ett besök i Grekland i februari 2008. Förord av Svenska kyrkans ärkebiskop Anders Wejryd.

Sveriges Kristna Råd

Christian Council of Sweden

Sveriges Kristna Råd
172 99 Sundbyberg

Tel 08-453 68 00
Fax 08-453 68 29

www.skr.org
info@skr.org